

Chapter

8

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษากลุ่มโอท็อป ภาคตะวันออก

A Development of Knowledge Management Process For Local Wisdom: A Case Study of Eastern OTOP Groups

ปาริชาติ คุณปลื้ม (Parichat Kunpluem)*

* ดร., รองคณบดีคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี
Ph. D., Faculty of Business Administration at Sripatum University

บทคัดย่อ

การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของ กลุ่มโอท็อปภาคตะวันออกเฉียง 2) พัฒนาระบบการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มโอท็อปภาคตะวันออกเฉียง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ศึกษาเฉพาะสินค้าประเภท ของใช้/ ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก ในภาคตะวันออกเฉียง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกต และการถอดบทเรียนจากการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบฝังลึก ได้แก่ ความสนใจ ความชอบ การถูกถ่ายทอดเนื่องจากเป็นมรดกจากครอบครัว การทดลองผลิตสินค้าใหม่อยู่เสมอ ความซื่อสัตย์ต่องานและลูกค้า และการศึกษาเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ 2) ส่วนกลุ่มที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบชัดแจ้ง ประกอบด้วย บุคคลในครอบครัว และคนที่มีความชอบ 3) วิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบชัดแจ้ง ประกอบด้วย มีผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เป็นครู การทดลองปฏิบัติ รุ่นพี่สอนรุ่นน้อง เอกสาร/ พิมพ์เขียวของผลิตภัณฑ์ เอกสารด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ 4) กระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 4.1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีวิธีการ คือ การสอนให้ปฏิบัติ และการตรวจคุณภาพของชิ้นงานและสะท้อนข้อบกพร่องเพื่อกลับไปแก้ไข 4.2) การสกัดความรู้จากตัวคน มีวิธีการคือ การสื่อสาร/ การเล่าเรื่อง ประวัติศาสตร์ของการทำงาน การให้ข้อมูลป้อนกลับ การสร้างพิมพ์เขียวของชิ้นงาน/ ผลิตภัณฑ์และการรวบรวมเอกสารหรือไฟล์ข้อมูล 4.3) การรวบรวมความรู้ มีวิธีการคือ ศึกษาจากงานของผู้อื่น การเข้ารับการอบรม คัดสรรเพื่อวิเคราะห์ วิเคราะห์งานของตนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด ศึกษาประวัติศาสตร์ในงานที่เกี่ยวข้อง การได้รับข้อมูลป้อนกลับ การแข่งขันกับสมาชิกภายในกลุ่ม การคิด วิเคราะห์เพื่อสร้างงานใหม่ การทดลองเพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 4.4) การฝึกฝังความรู้ มีวิธีการคือ การฝึกปฏิบัติ การได้รับ

การยอมรับจากลูกค้าและการคัดสรร/ แข่งขัน และการคัดสรร/ การประกวด

คำสำคัญ: การจัดการความรู้/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ โททอป

Abstract

This research aimed to study circumstances of the Eastern OTOP groups' knowledge management of local wisdom and develop their process for local wisdom's knowledge management. Studying only appliances in the East, this is qualitative research. The research tools included semi-structured interviews, observations, and focus group. The findings were as follows: 1) The factors building tacit knowledge for local wisdom which included interest, aptitude, and individual aptitude yielded learning and teaching by family members, new product experiment, loyalty to work and customers, and studies to produce new products. 2) Those gaining explicit knowledge for local wisdom transfer were family members and people with passion. 3) The explicit knowledge for local wisdom transfer was obtained through the master products used as models, trial practice, the senior generation teaching the younger one, document and product blueprints, and historical documents related to products stored in book and electronic formats. 4) The knowledge management process for local wisdom was found as follows: 4.1) Socialization included practical teaching, and product quality inspection and defect reflection to seek corrective actions. 4.2) Externalization included communication

and using work history to interest product makers, giving feedbacks to improve work, creating item and product blueprints, and collecting hard and electronic documents. 4.3) Combination included learning from others' work to improve their work, training attendance, analytical and critical selection of their work for improvement, examining related work's history to create new products, customer feedback, group members' competition to make the product better-looking, analytical thinking to create new and distinctive products and experiments seeking ways to develop new products. 4.4) Internalization included practicing to improve work skills, recognition from customers, and selection and competition.

Keywords: Knowledge Management/ Local Wisdom/ OTOP

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) (พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิระสันต์, 2550, หน้า 6) หมายถึง องค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการหยั่งรู้ที่เกิดจากสัมพันธ์ภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่เป็นผลของกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัวภายในระบบนิเวศท้องถิ่น ตั้งระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, หน้า 3) ได้แบ่งความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้น ในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและกระจายความรู้ ความรู้นั้นไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน สั่งสมความรู้ ทางการแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง โดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่า กระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

4. การสร้างสรรค์และการปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เขายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นการย้อนกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์ที่คนรุ่นก่อนได้คิดค้นและบริหารจัดการไว้ สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างในอดีตยังคงถูกนำมาใช้ในปัจจุบัน และได้รับการยอมรับอย่างมาก เช่น สูตรอาหาร สมุนไพร ยาตำราพื้นบ้าน เป็นต้น แต่บางอย่างก็หายสาบสูญไปแล้ว ซึ่ง Michael Polanyi และ Ikujiro Nonaka (อ้างถึงใน บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ, 2549, หน้า 16) ได้จำแนกความรู้เป็น 2 ประเภท คือ Tacit Knowledge และ Explicit Knowledge โดยให้ความหมายว่า ความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่

ตัวของแต่ละบุคคล เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก ความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้ และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวม และถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร และรายงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

นโยบายของรัฐบาลมีแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์หลัก เป็นของตัวเอง เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาทำการพัฒนาจนกลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้แก่ชุมชน ทั้งยังเป็น การส่งเสริมให้ชาวบ้านได้สร้างอาชีพด้วยตนเอง จึงมีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) โดยมีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบและได้จำแนกผลิตภัณฑ์กลุ่ม OTOP ออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) อาหาร 2) เครื่องดื่ม 3) เครื่องแต่งกาย 4) ของใช้/ ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก 5) สมุนไพร มีการจัดมาตรฐานโดยการให้ดาว ตั้งแต่ไม่มีดาวจนถึงห้าดาว การคัดสรรดาวจะทำทุก 2-3 ปี ปีล่าสุดในการ คัดสรรดาวคือ ปี พ.ศ. 2559 (ความเป็นมาของ OTOP, 2560, ออนไลน์)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่ต่อไป จึงต้องการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่ม OTOP ห้าดาวในผลิตภัณฑ์ของใช้ ของกลุ่ม OTOP ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ส่งคัดสรรดาวในปี พ.ศ. 2559 เพื่อศึกษาความรู้ แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) โดยสร้างกระบวนการจัดการความรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กลายเป็นความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อให้คงอยู่กับคนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้ามีการศึกษาและถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ความรู้ให้คนรุ่นหลังได้ นำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้สังคมไทยก็จะได้พัฒนาต่อไปโดยไม่ทิ้งความเป็นไทย ในอดีต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มโอท็อปภาคตะวันออก
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มโอท็อปภาคตะวันออก

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเชิงเนื้อหาศึกษากับสินค้า OTOP แบ่งเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย 1) อาหาร 2) เครื่องดื่ม 3) เครื่องแต่งกาย 4) ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก 5) สมุนไพร แต่ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มของใช้/ของที่ระลึก

ขอบเขตเชิงประชากรและสถานที่ ศึกษากับผู้ประกอบการ OTOP ในภาคตะวันออก 7 จังหวัด ประกอบด้วย ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และสระแก้ว

ขอบเขตเชิงระยะเวลา ศึกษาในช่วงเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2559 ถึง 31 กรกฎาคม 2560

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการความรู้โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ของเซกิ (SECI Model) และผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ OTOP 5 ดาวประเภทเครื่องใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก/ จำนวน 4 กลุ่ม ทั้ง 7 จังหวัดในภาคตะวันออก ประกอบด้วย จังหวัด ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และสระแก้ว

มี OTOP ที่ได้รับ 5 ดาว อยู่ 4 กลุ่ม อยู่ที่จังหวัดชลบุรี 3 กลุ่ม และจังหวัดสระแก้ว 1 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มงานหัตถศิลป์อำเภอบ้านบึง 2) กลุ่มสตรีสหกรณ์การเกษตรพนัสนิคม 3) กลุ่ม Sirasilpa Craft Studio ศิลป์ ศูนย์หัตถศิลป์ 4) กลุ่มศิลปะหินทราย เพื่อให้ได้เห็นสภาพการณ์จริงของการจัดการความรู้ของกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบร่างกระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3 นำกระบวนการที่ได้ให้กลุ่ม OTOP 4 ดาว ประเภทเครื่องใช้/ ของตกแต่ง/ ของที่ระลึก จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มครกหินอ่างศิลา วิพากษ์กระบวนการจัดการความรู้จากขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 4 ประชุม Key Informants ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วยพัฒนาการอำเภอ ทั้ง 11 อำเภอของจังหวัดชลบุรี และผู้ทรงคุณวุฒิด้านของใช้อีก 3 คน รวมเป็น 14 คน เพื่อวิพากษ์กระบวนการ และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตและการถอดบทเรียนจากการสนทนากลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสรุปบทเรียนหลังกิจกรรม (After Action Review-AAR)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพการณ์ของกลุ่ม OTOP 5 ดาวประเภทเครื่องใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก จำนวน 4 กลุ่ม พบว่า กลุ่มที่ประสบความสำเร็จต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง รู้จริงในเรื่องของผลิตภัณฑ์และสามารถเป็นศูนย์กลางที่จะประสานให้กลุ่มมาทำงานร่วมกัน ส่วนใหญ่แม้ว่าจะจดทะเบียน เป็นกลุ่ม OTOP แต่การทำงานจริง ผู้นำกลุ่มจะบริหารจัดการเหมือนเป็นเจ้าของกิจการ ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการตัดสินใจ และมีความคล่องตัวในการหาตลาดที่จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เมื่อมีรายได้สูงขึ้นก็จะส่งผลให้กลุ่มมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป ในปัจจุบันสมาชิกของกลุ่มมีความรู้มากขึ้นจากการเข้ารับการอบรมจากภาครัฐ และเมื่อกลุ่มใดให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐสม่ำเสมอก็จะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือของทางการตลาด ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของกลุ่ม อีกปัจจัยหนึ่งคือ วัฒนธรรมทางสังคมที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป จึงมีการสอนลูกหลานให้เรียนรู้เพื่อที่จะสืบสานอาชีพของบรรพบุรุษให้คงอยู่ต่อไป บางกลุ่มลูกหลานก็ชอบและเรียนรู้กลายเป็นผู้สืบทอด แต่บางกลุ่มลูกหลานเมื่อไปเรียนในสาขาวิชาที่ตนเองชอบก็อยากทำงานในสาขานั้น ไม่อยากทำอาชีพที่บรรพบุรุษเคยทำมา ก็จะปฏิเสธการเรียนรู้ ส่งผลให้ทางกลุ่มต้องหาบุคคลภายนอกที่ชอบและอยากเรียนรู้เข้ามาสืบสานองค์ความรู้ แทนสมาชิกในครอบครัว การที่จะผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจำเป็นที่จะต้องมีความรักและมีแรงบันดาลใจที่จะทำ ไม่สามารถที่จะบังคับให้ใครก็ได้มาทำ

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ในตัวบุคคลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยต้องทำให้บุคคลเกิดความสนใจในเรื่องที่จะเรียนรู้ ต้องมีวิธีการสร้างให้บุคคลมีความชื่นชอบในสิ่งนั้น แต่ถ้าผู้ที่ต้องการให้เรียนรู้ยังไม่สามารถรู้ตนเองว่าชอบหรือไม่ กระบวนการสอนอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างอัตโนมัติจนเกิดความชำนาญและซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล เมื่อเข้าใจและสามารถทำได้

ขั้นต่อไปคือ การกระตุ้นให้นำความรู้เดิมมาพัฒนาเพื่อสร้างชิ้นงานใหม่ ๆ ที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใช้ ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว พฤติกรรมผู้บริโภคก็เช่นกัน มีการเปลี่ยนความชอบไปเรื่อย ๆ ดังนั้น ผู้ผลิตจึงต้องมีการสร้างงานที่ตอบโจทย์ผู้ใช้โดยอาศัยการทดลองคิดค้นแบบใหม่ ๆ ที่จะผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ยิ่งก่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลให้มียิ่งขึ้น

กลุ่มที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นบุคคลในครอบครัวและคนที่มีความชอบและอยากเรียนรู้ ส่วนวิธีการถ่ายทอดความรู้แบบชัดแจ้งที่ได้ผลดี คือ การจัดเก็บเป็นเอกสาร ชิ้นงาน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ วิธีการสอนที่ได้ผลมากที่สุดคือ การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ

กระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) เป็นการสื่อสารที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง จนทำให้เกิดองค์ความรู้ในบุคคลนั้น คือการสอนให้ปฏิบัติ การตรวจคุณภาพของชิ้นงานและสะท้อนข้อบกพร่องเพื่อกลับไปแก้ไขจนเกิดความชำนาญ 2) ด้านการสกัดความรู้จากตัวคน (Externalization) เป็นการนำความรู้ที่ฝังในตัวบุคคล มาทำให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งอาศัยการสื่อสาร ได้แก่ การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ของการทำงานให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ การให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุงงาน การรวบรวมเอกสารหรือไฟล์ข้อมูล รวมถึงการสร้างพิมพ์เขียวของชิ้นงาน/ ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อ 3) การรวบรวมความรู้ (Combination) เป็นการแปลงความรู้แบบชัดแจ้ง โดยนำไปรวมกับความรู้แบบใหม่ ๆ และนำไปปรับปรุงความรู้เป็นแนวทางใหม่ ๆ โดยใช้วิธีการศึกษาจากงานของผู้อื่น แล้วนำมาปรับปรุงงานของตนเอง การเข้ารับการอบรม คัดสรร เพื่อวิเคราะห์วิจารณ์งานของตนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด ศึกษาประวัติศาสตร์ในงาน

ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาต่อยอดสร้างชิ้นงานใหม่ ๆ การได้รับข้อมูลป้อนกลับด้านความต้องการจากลูกค้า การแข่งขันกับสมาชิกภายในกลุ่มที่จะพัฒนาสินค้าที่สวຍงามกว่า การคิดวิเคราะห์เพื่อสร้างงานใหม่ ให้แตกต่างจากคู่แข่ง ในสินค้าประเภทเดียวกัน การมองสิ่งรอบตัวแล้วนำมาประยุกต์เป็นลวดลายในผลิตภัณฑ์ใหม่และการทดลองเพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 4) การผนึกฝังความรู้ (Internalization) เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้แบบชัดแจ้งมาเป็นความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล โดยใช้วิธีการการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ การได้รับการยอมรับจากลูกค้าและการส่งผลิตภัณฑ์เข้าคัดสรร/แข่งขัน/ประกวด ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์คุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้คงอยู่ในระยะยาว รวมทั้งเมื่อทำหน้าที่ไปสอนคนอื่นและได้รับการยอมรับยิ่งทำให้ความรู้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษากลุ่มโอท็อปภาคตะวันออก” สามารถนำมาอภิปรายร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. วิธีการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้บุคคลเกิดความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ควรเริ่มด้วยการสอนให้เรียนรู้จนซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล และกระตุ้นให้เกิดความชอบในเรื่องที่เรียนรู้แล้วจึงนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาต่อยอดโดยการทดลองผลิตสินค้าใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อ เมื่อมีความชอบเป็นพื้นฐานจะนำไปสู่การอดทนที่จะเรียนรู้ การถ่ายทอดจะถูกสอนโดยสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากต้องการให้เป็นมรดกทำให้เกิดการเรียนรู้โดยอัตโนมัติ เพราะการเรียนรู้จะนำไปสู่การสร้างอาชีพที่จะเป็นมรดกในการทำมาหากินในอนาคต และบางองค์ความรู้ก็มีการลงมือทดลองจนได้เป็นความรู้ที่นำไปใช้ได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร

ฉิมพลี (2555) วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม เครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม เครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และถ่ายทอด สืบต่อกันมาจนกลายเป็นองค์ความรู้ ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีจัดการดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา และสอดคล้องกับงานวิจัยของฉัญญรัตน์ คงวัดใหม่ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการ ประมงพื้นบ้านขององค์การบริหารสวนตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล พบว่า ทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประมง พื้นบ้าน ได้รับองค์ความรู้ส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษ นอกจากการส่งต่อความรู้ จากคนรุ่นก่อนแล้ว การทดลองผลิตสินค้าใหม่อยู่เสมอ ส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ ใหม่ที่เหมาะสมสำหรับผู้บริโภคในปัจจุบัน ถ้าจะให้สินค้าได้รับความนิยม อย่างยาวนานผู้ผลิตต้องมีความซื่อสัตย์ต่องานและลูกค้า โดยตั้งใจจะผลิต สินค้าที่มีคุณภาพให้ลูกค้า แต่ในปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยีได้รับการ พัฒนาอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการง่ายที่ผู้ผลิตรายอื่นจะเลียนแบบผลิตภัณฑ์ ดังนั้น การศึกษาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบโจทย์ผู้ซื้อและหนีการถูกลอกเลียนแบบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นของปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบฝังลึก

2. กลุ่มที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบชัดเจน ประกอบด้วย บุคคลในครอบครัว เหมือนเป็นการถ่ายทอดมรดกทางด้านปัญญา ดังนั้น ควรมีการสำรวจความรู้ในแต่ละตระกูล เพื่อค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ถูกถ่ายทอดมา แล้วคัดเลือกองค์ความรู้ที่มีคุณค่านำมาอนุรักษ์ เผยแพร่ ในรูปแบบเอกสาร เพื่อส่งต่อให้คนรุ่นถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัญญรัตน์ คงวัดใหม่ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประมงพื้นบ้านขององค์การบริหารสวนตำบล เกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า ทางการจัดการ

ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประมงพื้นบ้าน ได้รับองค์ความรู้ส่วนใหญ่ มาจากบรรพบุรุษ สู่การปฏิบัติและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ โดยภูมิปัญญา เหล่านี้ถูกเก็บไว้ในตัวบุคคล ในลักษณะของการจำ มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญา ภายในหมู่เครือญาติ คนรู้จักใกล้ชิดและสมาชิกในกลุ่มเท่านั้น และสอดคล้อง กับงานวิจัยของทัศนีย์ บัวระภา (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการย้อมสีธรรมชาติจากมะเกลือ ณ ชุมชนบ้านหัวสะพาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้การย้อมสี ธรรมชาติจากมะเกลือ มี 2 รูปแบบ คือ การย้อมผืนผ้าและการย้อมเส้นด้าย เป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมจากบรรพบุรุษและไม่มีสืบทอดให้คนนอก สายตระกูล และอีกกลุ่มหนึ่งที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบชัดแจ้งคือ คนที่มีความชอบและอยากเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ใช่ทุกคนอยาก จะเรียนรู้หรือเรียนรู้ได้ ต้องอาศัยคนที่ชอบและอยากเรียนรู้จริง ๆ ดังนั้น ถ้าต้องการให้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ ต้องกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ ชอบและอยากเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวรส ไพจิตร (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อสืบสานอาชีพท้องถิ่นการศึกษา: กลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะ บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะยังขาดฐานข้อมูลเกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้และมีความจำกัดในด้านเวลา ในการเพิ่มพูนความรู้ทำให้ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ได้ลดลง ซึ่งทางกลุ่ม ยังไม่มีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบเอกสาร ส่วนใหญ่จะใช้การถ่ายทอดความรู้ ภายในกลุ่ม ส่วนความรู้ภายนอก กลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะเป็นแหล่งเรียนรู้ ของคนในชุมชนและภายนอกชุมชนที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการทำ ผ้าปาเต๊ะและสอดคล้องกับงานวิจัยของวณิภา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลเกาะเกิด อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้

ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเป็นรายบุคคล และการถ่ายทอดผ่านครัวเรือนยังไม่มี การจัดการองค์ความรู้ให้กับลูกหลานหรือผู้สนใจทั่วไป

3. วิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบจัดแจ้ง ประกอบด้วย การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เป็นครู เป็นชิ้นงานที่เอาไว้เปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่น ๆ ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผู้ผลิตมักจะผลิตงานที่ตนรู้สึกภาคภูมิใจ และมักจะเก็บงานชิ้นนั้นไว้รำลึกถึงเรื่องราวที่กว่าจะประสบความสำเร็จ และชิ้นงานนั้นยังเป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถอดองค์ความรู้ได้อีกด้วยการเรียนรู้จนก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญต้องมีการทดลองปฏิบัติ แก้วไข จนเกิดความชำนาญ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวารัตน์ วัฒนชนโนบล, พรพิมล ศักดา และประนอม เพ็งโตวงษ์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่ได้รับการ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งการปรับปรุงนั้นอยู่ภายใต้การฝึกฝนและการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเน้น รูปแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนเพ็ญพร ชัยภักดี (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญานวด แบบพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพรในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ มีวิธีการเรียนรู้โดยเรียนเองจากตำราโบราณและจดจำได้ ไม่ได้จดบันทึกต่อเรียนรู้เองโดยวิธีครูพักลักจำ เรียนโดยการท่องจำจากครูและฝึกปฏิบัติจนใช้ได้ เรียนรู้ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจดจำไว้ จัดเก็บความรู้ โดยการจดจำแล้วมา ปฏิบัติตามคำบอกเล่า ไม่มีการบันทึก การถ่ายทอดความรู้โดยรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง เพื่อให้เกิดความรู้เชิงประจักษ์ที่ชัดเจน ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ได้ผลสอดคล้องกับ งานวิจัยของกนกพร ฉิมพลี (2555) วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม เครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะ การแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิต มากขึ้น ส่วนการถ่ายทอดโดยใช้เอกสาร/ พิมพ์เขียวของผลิตภัณฑ์

เป็นสิ่งบอกเล่าเรื่องราวที่สอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวรส ไพจิตร (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อสืบสานอาชีพท้องถิ่นกรณีศึกษา: กลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะ บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการจัดการความรู้ชุมชน คือ การจัดทำฐานข้อมูลเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับสมาชิกในกลุ่มสตรีทำผ้าปาเต๊ะอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง กลุ่มอาชีพทำผ้าปาเต๊ะควรตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบเอกสาร สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพการทำผ้าปาเต๊ะในชุมชนและสอดคล้องกับงานวิจัยของเดือนเพ็ญพร ชัยภักดี (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาขนาดแบบพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพรในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ มีวิธีการเรียนรู้โดยเรียนเองจากตำราโบราณและจดจำได้ไม่ได้จดบันทึกต่อ เรียนรู้เองโดยวิธีครูพักลักจำเรียน โดยการท่องจำจากครูและฝึกปฏิบัติจนใช้ได้ เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดผ่านเอกสารด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่เก็บไว้ในรูปหนังสือ ไฟล์ข้อมูล เพื่อก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการที่จะสืบสานงานต่อ สอดคล้องกับงานวิจัยของวงนิภา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้และสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร ฉิมพลี (2555) วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นองค์ความรู้ ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และการปลูกฝังวิถีจัดการดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลานเพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา

4. กระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) มีวิธีการคือ การสอนให้ปฏิบัติ เป็นการสอนโดยผู้สอนที่มีองค์ความรู้อยู่ในตัวเองและฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจ จนสามารถปฏิบัติได้ ผู้ปฏิบัติจะได้ยินได้ดูและได้ฝึกฝนด้วยจะทำให้เกิดการเรียนรู้ เมื่อทำชิ้นงานเป็นแล้วขั้นตอนการตรวจคุณภาพของชิ้นงานและสะท้อนข้อบกพร่อง เพื่อกลับไปแก้ไขจนเกิดความชำนาญ การกลับไปแก้ไขเหมือนเป็นการได้รับข้อมูลป้อนกลับแล้วกลับไปปรับปรุงงานให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นก็เป็นการเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติซ้ำ ยิ่งก่อให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น 2) การสกัดความรู้จากตัวคน (Externalization) จะใช้วิธีการการสื่อสาร/ การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ของการทำงานให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ การสื่อสารเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ จะส่งผลให้เกิดความคิด และสามารถก่อให้เกิดทัศนคติ ทักษะ (Attitudes) คือ การประเมินหรือการตัดสินเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ คน หรือ เหตุการณ์ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนคนหนึ่งเกี่ยวกับบางสิ่ง บางอย่าง ทักษะประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ ความเข้าใจ (Cognitive Component) คือ ส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ความรู้สึก (Affective Component) คือ ส่วนของอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ ส่วนของความตั้งใจที่จะประพฤติต่อคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550, หน้า 276) ดังนั้น การรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์จึงเป็นการสร้างทัศนคติที่อยากเรียนรู้ได้ ส่วนการให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุงงานให้ได้ตามคุณภาพที่ต้องการ การได้รับข้อมูลป้อนกลับเป็นรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ถือเป็น การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และเมื่อผู้ผลิตนำข้อมูลป้อนกลับไปปรับปรุงงาน ชิ้นงานก็จะได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น การสร้างพิมพ์เขียวของชิ้นงาน/ ผลิตภัณฑ์ การสร้างเอกสารการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปผลิตภัณฑ์แทนที่จะเขียนเป็นเอกสารก็ผลิตเป็นชิ้นงานแทน เสมือนเป็น

บทเรียนที่ถูกใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณา โชคบันดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท - ยวน ในจังหวัดราชบุรี พบว่าในช่วงที่มีการฟื้นฟูและส่งเสริมการทอผ้าจกอย่างจริงจัง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนได้จัดหาวิทยากร คือ อาจารย์สมบุญ คำยอด ประชาญ์ชาวบ้าน มาเป็นวิทยากรสอนทอผ้าตีนจกให้ โดยอาจารย์สมบุญ คำยอด ได้นำผ้าชิ้นเก่า ๆ ของแม่ของยาย และของเพื่อนบ้านที่แขวนอยู่ตามรั้วบ้าน มาแกะลายตีนจกแล้วระบายลงในกระดาษกราฟ ทำให้ได้ลายผ้าตีนจกที่จัดเก็บอยู่ในกระดาษ (โดเนด) มีความสะดวกที่จะนำไปสอนและถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้ครั้งละหลาย ๆ คน จึงนับเป็นบุคคลแรก ๆ ที่ทำให้องค์ความรู้ด้านลวดลายผ้าตีนจกที่ฝังลึกอยู่ฝังตัวคน (Tacit knowledge) ถูกนำออกมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) โดยแกะลวดลายผ้าตีนจกออกมาเป็นกราฟที่คนอ่านสามารถเข้าใจได้โดยทั่วไป จะเห็นได้ว่าผ้าชิ้นเก่า ๆ ของแม่ของยาย และของเพื่อนบ้านที่แขวนอยู่ตามรั้วบ้าน ก็เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวที่คนในอดีตถ่ายทอดความรู้ไว้ให้ผ่านชิ้นงาน การรวบรวมเอกสารหรือไฟล์ข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อ เป็นการส่งต่อการเรียนรู้ด้วยเอกสารที่ชัดเจนง่ายต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณา โชคบันดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท - ยวน ในจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยได้รวบรวมลายกราฟของผ้าตีนจก แล้วจัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยการจัดทำเป็นคู่มือการทอผ้าตีนจกไท - ยวนราชบุรี เผยแพร่ถ่ายทอดคู่มือไปยังกลุ่มคนที่สนใจ และจัดฝึกอบรมให้กับช่างทอผ้าตีนจกรุ่นใหม่ จำนวน 15 คน ผลการฝึกอบรมได้รับความรู้ในการทอผ้าเพิ่มขึ้น สามารถทอผ้าตีนจกลายพื้นฐานได้ และรู้จักลวดลายผ้าตีนจกมากขึ้น 3) การควบรวมความรู้ (Combination) ใช้วิธีการศึกษาจากงานของผู้อื่นแล้วนำมาปรับปรุงงานของตนเอง การเข้ารับการอบรม คัดสรรค เพื่อวิเคราะห์ วิจัยงานของตนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด

และศึกษาประวัติศาสตร์ในงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาต่อยอดสร้างชิ้นงานใหม่ ๆ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับผู้ศึกษา โดยทั่วไปเมื่อคนเราได้รับความรู้ใหม่ก็จะนำไปผสมผสานกับความรู้เดิมเพื่อสร้างความรู้เฉพาะตนของคนนั้น ๆ ซึ่งคล้องกับงานวิจัยของวรารัตน์ วัฒนชนโนบล, พรพิมล ศักดา และประนอม เพ็งโตวงษ์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมพบว่า ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ศึกษานั้น มาจากความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ และความรู้ใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐ จากภายนอก การศึกษาดูงาน การรวมกลุ่ม การส่งวิทยากรเข้ามาสอน การแสวงหาและยึดกุมความรู้ภายใน ได้แก่ การสอบถามผู้รู้ในชุมชน และการดูตัวอย่างผลิตภัณฑ์กลุ่มอื่น ๆ และทดลองเรียนรู้ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จากภายนอก ได้แก่ การศึกษาดูงาน การอบรม/ สัมมนา และความรู้ที่สำคัญสำหรับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งการปรับปรุงนั้นอยู่ภายใต้การฝึกฝนและการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเน้นรูปแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน การได้รับข้อมูลป้อนกลับด้านความต้องการจากลูกค้า การที่ผู้ผลิตจะขายสินค้าได้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ซื้อ ดังนั้น การได้รับข้อมูลป้อนกลับจากลูกค้าก็จะทำให้ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าได้ตรงตามความต้องการของลูกค้ามากยิ่งขึ้น การแข่งขันกับสมาชิกภายในกลุ่มที่จะพัฒนาสินค้าที่สวยงามกว่า ลักษณะการทำงานของกลุ่มโอท็อปจะเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคน ผลิตชิ้นงานเพื่อนำไปจำหน่ายในนามของกลุ่ม มีทั้งทำเป็นชิ้นส่วนแล้วนำมาประกอบกัน และต่างคนต่างผลิตชิ้นงานแล้วนำมารวมกัน ดังนั้น การเห็นชิ้นงานของสมาชิกคนอื่นในกลุ่มก็เป็นแรงกระตุ้นให้ผลิตชิ้นงานที่มีความสวยงามกว่า และงานที่สวยกว่าก็จะขายได้ราคาสูงกว่า

และขายง่ายกว่าชิ้นงานที่สวายน้อยกว่า การคิด วิเคราะห์เพื่อสร้างงานใหม่ให้แตกต่างจากคู่แข่งในสินค้าประเภทเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐมักจะทำช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับสินค้าโอท็อป โดยมีกจัดบูธสินค้าประเภทเดียวกันจะอยู่ใกล้กัน เพื่อสะดวกในการเลือกซื้อของผู้ซื้อ ซึ่งถือเป็นการเปรียบเทียบชิ้นงานของแต่ละกลุ่ม ถ้าชิ้นงานเหมือนกันก็ต้องแข่งขันที่ราคา ดังนั้น แต่ละกลุ่มจึงต้องสร้างสินค้าใหม่ให้แตกต่างจากคู่แข่งกลุ่มอื่นในสินค้าประเภทเดียวกัน การมองสิ่งรอบตัวแล้วนำมาประยุกต์เป็นลวดลายในผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานใหม่และการทดลองเพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สินค้าบางประเภทต้องมีการลองผิดลองถูกจนกว่าจะได้สินค้าที่มีความเหมาะสมตามความต้องการของผู้บริโภค

4) การฝึกฝังความรู้ (Internalization) ใช้การฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิริภรณ์ ชัยเศรษฐสัมพันธ์ และรชยา ยิกุสังข์ (2552) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ: กรณีศึกษาชุมชน อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพในชุมชนประกอบด้วย 5 กลุ่ม แยกเป็น 1) กลุ่มรักษาญาติ 2) กลุ่มรักษาโรคซาง 3) กลุ่มรักษากระดูก 4) กลุ่มสมุนไพร และ 5) กลุ่มนวด โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งในอดีตและปัจจุบันในรูปแบบเครือข่ายหรือบรรพบุรุษและผู้สนใจ ด้วยวิธีการแสวงหาความรู้ การเชื่อมโยงความรู้ ถ่ายทอดความรู้และการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ การได้รับการยอมรับจากลูกค้าและการคัดสรร/ แข่งขัน ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์คุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้คงอยู่ในระยะยาวเพราะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจจากภายใน (Intrinsic Rewards) ตามแนวคิดด้านการสร้างแรงจูงใจของพอลเตอร์และลอเลอร์ (Portor and Lawler) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550, หน้า 186) การได้รับการยอมรับและไปทำหน้าที่สอนคนอื่นยิ่งทำให้ความรู้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อผู้ผลิตทำหน้าที่สอนคนอื่นและได้รับการยอมรับ จะยิ่งกระตุ้นให้ผู้สอนให้เกิดแรงจูงใจที่จะสอนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ

แนวคิดทฤษฎีความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ในขั้นที่สาม การได้รับการยอมรับ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550, หน้า 166) การคัดสรร/ การประกวด ทำให้ได้รางวัลและยิ่งอยากผลิตผลงานที่มีคุณภาพเพื่อประกวด/ คัดสรร ในรอบต่อ ๆ ไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐาปณี เลขานพันธ์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ด้านสมุนไพรรักษ์ศึกษา กลุ่มสมุนไพรมันคงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า การประยุกต์ใช้ความรู้มีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน เครือข่ายการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละตระกูลที่เก่าแก่ เพื่อค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอด และนำมาคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่านำไปอนุรักษ์
 2. ควรส่งเสริมให้มีการประกวด/ แข่งขัน การนำความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของผู้ใช้ เพื่อกระตุ้นให้คนรุ่นหลังนำกระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
 3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเผยแพร่และยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประชาชนทั่วไปไปรับทราบ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป
-
-

รายการอ้างอิง

- กนกพร นิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม เครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัด นครราชสีมา. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม และการจัดการสิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ความเป็นมาของ OTOP. (2560). วันที่ค้นข้อมูล 11 ธันวาคม 2559, เข้าถึงได้ จาก <https://sites.google.com/site/testmidterm2554/home/khwam-e>
- ฐาปณี เลขาพันธ์. (2558). การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 8(1), 13-25.
- เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี. (2559). การจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาขนาดแบบพื้นบ้าน โดยใช้สมุนไพรในชุมชน. ใน การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัย ระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2: บูรณาการงานวิจัย ใช้องค์ความรู้ สู่วิชาการยั่งยืน” วันที่ 17 มิถุนายน 2559. (หน้า 7-13). นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.
- ทัศนีย์ บัวระภา. (2559). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการย้อม สีธรรมชาติจากมะเกลือ ณ ชุมชนบ้านหัวสะพาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. ใน การประชุมวิชาการ “มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย ครั้งที่ 12” วันที่ 8-9 กันยายน 2559. (หน้า 222-229). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชญ์ญ์รัตน์ คงวัดใหม่. (2556). แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านการประมงพื้นบ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสาหร่าย
อำเภอเมือง จังหวัดสตูล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 5(1),
212-219.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร. *ทิศทาง
ไทย*, 1(5), 1-10.

บุญดี บุญญากิจ, นางลักษณะ ประสพสุขโชคชัย, ดิสพงศ์ พรชนกนาถ และ
ปรียาวรรณ กรรณดวัน. (2549). *การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การ
ปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดณ์ พิระสันต์. (2550). *ชุมชนปฏิบัติการด้าน
การเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วณิศา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม. (2559). การจัดการความรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบล
เกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัย
ราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), หน้า
42-49.

วรรณา โชคบันดาลสุข, กุลยา อนุโลก และวรลักษณ์ ทองประยูร. (2559).
การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท - ยวน ในจังหวัดราชบุรี.
วารสารสมาคมนักวิจัย, 21(1), 166-180.

วรรัตน์ วัฒนชนโนบล, พรพิมล ศักดา และประนอม เพ็งโตวงษ์. (2558).
*การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลรัตนโกสินทร์.

วีริภรณ์ ชัยเศรษฐสัมพันธ์ และรชยา ยิกุสังข์. (2552). *การจัดการความรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ: กรณีศึกษาชุมชน อำเภอ
ดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี

เสาวรส ไพจิตร. (2558). *การจัดการความรู้ชุมชนเพื่อสืบสานอาชีพท้องถิ่น
กรณีศึกษา: กลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะ บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง
จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชา
พัฒนาวิชาชีพศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2550). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ*.
กรุงเทพฯ: Diamond in Business World.

